

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Saludan-Müller,
Christian Barnekovs Død.

1870.

*Af Nykjöbing Skoleprogram.
1879.*

Om Christian Barnekovs Død

i Træfningen paa Skällinge Hede

Aar 1612.

Af

C. Paludan-Müller.

I.

Den nyeste Danmarkshistorie fortæller følgende Træk af Kalmarkrigen (1611—1613) imellem Kong Christian den Fjerde og de svenske Konger Carl den Niende og Gustav Adolf*):

»Oppe i Ves.ergötland fik Christian« (den Fjerde) »at høre, at Jesper Kruus samtidigt« (nemlig med den danske Konges Tog i Februar 1612 til Guldborg og Skara) »gjæstede Halland, hvor atten Sogne vare udplyndrede og Varberg brændt. Altsaa gik han tilbage for at frede om sine egne Landemærker, men svækkede end yderligere sin lille Hær ved at kaste Forstærkning ind i Bohus. Paa Skällinge Hede ved Falkenberg tog hans Veiviser feil af Veien, og med syv Faner Ryttere stod Kongen pludselig, uden at ane det, ligeoverfor de dobbelt saa mandstærke Svenskere. Baade Folk og Heste vare yderst udmattede af Veien, Intet var endnu bragt i Orden, og Sneen laa dybt paa Heden. Svenskerne styrtede frem med Voldsomhed, og der opstod en kort, men hidsig Strid (3die Marts**) 1612). Svenskerne følte sig allerede halvveis som Seir-

*) Fr. Barfod, Fortællinger af Fædrelandets Historie, 3die Udgave, 2det Bind S. 90.

**) Det maa erindres, at F. B. daterer efter Ny Stil endnu førend den indførtes hos os. Han mener her vistnok den 21de Februar Gl. St. P.-M.

herrer, og med Overmod raabte de: »Jyde, Jyde! har Du Præsten med, at Du kan skrifte!« Danskerne gjorde kun svag Modstand, ihvor ivrigt end Førerne opmandede dem, og den ene Hob begyndte at vige efter den anden. Den fireogtyveaarige Sten Rosensparre kastede sig midt i Ilden, for at faa sine Landsmænd til at holde Stand. En af hans Venner bad ham være forsigtig og mindede ham om, at hans Æt vilde uddø med ham. »Du har Ret«, svarede Hr. Sten; »det er en herlig Tanke! Et godt Navn gaaer for Alt; det fik jeg i Arv, og det skal jeg hævde.« Med disse Ord styrtede han sig midt imellem Svenskerne, men standsede kun et Øieblik deres Fremskridt og fandt snart en Død, der var ham værdig. Med ham faldt mange andre Herrer; thi det er ingen tom Tale, naar Christian Bording siger, at i Kalmarkrigen faldt Blomsten af den danske Adel, saa der blev kun Stubbe og visne Løv tilbage*). Danskerne kastede sig altsaa paa Flugt; selv Kongen kunde ikke holde dem tilbage, skjøndt han her som altid var den forreste i Kampen og den sidste til at vende Ryg; og Fjenden fulgte dem i Hælene. Ved Frægnared blev Christians Hest stikkende i et Uføre. De øvrige Danskere vare forud, og kun mellem Død og Fangenskab, saa syntes det, havde Dankongen Valg. Da kom den rige Christian Barnekov forbi, den sidste blandt de Flygtende. I sin Ungdom havde han seet sig vidt omkring i Verden, ja var trængt frem lige til Arabien og Abyssinien; men han var atter vendt hjem til Fædrelandet,

*) Hvor siger Christian Bording dette? — ikke i sine Brevers ved Sten Rosensparres Begravelse, selvfølgelig heller ikke i sine lægevidenskabelige Skrifter, der efter Mølleri Cimbria liter., J. Worm og Kraft-Nyrup udkom før Kalmarkrigen. Hvilke andre Skrifter har Chr. Bording efterladt? P.-M.

hvor han havde en herlig Borg i det prægtige Vidskøfle og foruden andre Rigdomme eiede det meste af den Gade i Kjøbenhavn, som endnu bærer hans Navn. Han saae Kongens Fare og overlod ham sin Hest. »Jeg giver Kongen min Hest, Fjenden mit Liv og Gud min Sjæl«, var hans stolte Ord. Christian undkom til Varberg med de sørgelige Levninger af sin Skare, men Barnekov blev nedhugget. En stor rødsprængt Steen ved Frægnared bærer endnu hans Navn; paa denne, siger den hallandske Bonde, satte han sig, da han ikke længer kunde følge Kongen tilfods; paa den udaandede han sin Heltesjæl, og Pletterne af hans trofaste Blod have aldrig kunnet udviskes af den. Hurtigere udviskedes hans Minde af det danske Folks Hukommelse, men det er nu saaledes opfrisket af Ingemann, at det vel fremtidigt skal vinde og vare.«

Saauidt Barfod; det Digt af Ingemann, her nævnes, er et af hans »Blandede Digte«, i 8de Bind af hans Samlede Romanzer, Sange og Eventyrdigte, S. 121. Det lyder saaledes:

Hr. Barnekov tumled sin danske Hest;
 Det flammed i Vestgothland.
 Han fulgte fjerde Kong Christian
 Med Seir fra Skaras Brand.

Sneeskyen fnugged i Vinterqvel.
 Med Hingsten Hr. Barnekov stred:
 Hans Hingst viste Vei til Skaane;
 Men Kongen mod Varberg red.

Og Kongen lo til Hr. Barnekov:
 »Straf ikke jer gode Hest!
 Til Vidskøfle Borg og jer Frue
 Veed Veien han allerbedst.»

•Jeg drømte vel selv om Vidskøfle Borg•
 — Hr. Barnekov rødmed bag Hat —

•Men lysvaagne Veiviser-Øine
Behøver Dankongen inat. •

Sten Rosensparre forsked om Spor;
Frantz Rantzow heelt sneeblind lo.
Fem hundrede Mand dem fulgte,
Og de var alle fuldtro.

Men fire Uger var Sadlen spændt,
Og Mundskjægget stivned af Frost.
Hestene tygged paa Lyngstilk,
Og Bark var Mændenes Kost.

Blandt Kløfter snublede skoløs Hest;
Dog lystigt var Danskens Mod:
Dankongen fløited paa Veien,
Og Lykken tyktes fuldgod.

Iismarken føg med Driver af Snee,
Fra Bjerg løb Vedslædens Spor.
Red de paa Skållinge Bymark,
I Fjendehærs Gab de foer.

Med Oberst Kruus staaer Hertug Johan
I Leir ved Skållinge By.
Nu glimte Landsbyens Praaser;
Paa Mark det blinker med Gny.

Brat Hingstene spidsed Øren og fnøs;
Hr. Barnekov peged mod Vang:
•Er det svenske Lunter hist blinke,
Blier Veien til Varberg trang. •

Og Svensken var det. Op Kongen slog:
•I Slagstorm, Dannemænd, frem! •
Det blev en ulige Fægtning:
Tre Danske kæmped mod Fem.

Bøsserne knalded og Landserne klang.
Frem lyped Kongen i Damp:
Halvtredie hundrede Danske
Blev Lig i den Fremfarts-Kamp.

Sten Rosensparre laa knuust blandt Spær,
Frantz Rantzow ved Hestens Sko;

Over Liig og splintrede Landser
Hos Kongen red Barnekov tro.

Brat styrted Kongens Ganger for Skud.

Hr. Barnekov var ei seen;

Dankongen gav han sin Skimmel,

Selv sprang han paa høie Steen.

•Kongen min Hest! og Fjenden mit Liv!

Og Gud min Sjæl! — var hans Ord.

Hr. Barnekov faldt paa Stenen —

Dankongen mod Varberg foer.

Tilbage foer Fjenden — Kong Christian frem,

Men Barnekovs Sjæl fra Jord.

Hans Blod paa Skällinge-Stenen

Besegled hans Troskabs-Ord.

Dette er altsaa nu Christian Barnekovs Eftermæle blandt hans danske Landsmænd; det vil vel ogsaa blive denne Fremstilling, hvortil de Fleste herefter ville holde sig. Men Danmarks Historie kan ikke nøies dermed; forinden den optager Fortællingens Hovedtræk, maa den forlange Regnskab for dens Herkomst og prøve dens Paalidelighed. Det er dette, der er Gjenstand for den efterfølgende Undersøgelse; den vil stræbe at sikkre Christian Barnekov den Plads, der tilkommer ham i Folkets Erindring, hvad der imidlertid vanskeligt lader sig gjøre uden i det mindste at berøre et Spørgsmaal af almindelig Betydning for den, der søger efter Sandheden i Fortidens Overlevering.

Christian Barnekovs Minde, siges der, udviskedes hurtigere af det danske Folks Hukommelse end Blodet af den Steen, hvor den hallandske Bonde lader ham finde Døden. Herimod maa dog bemærkes, at Christian Barnekovs Navn har altid haft en Plads i vor Historie, fordi han som et Medlem af den herskende Adel har haft en Plads i Danmarks Bestyrelse og er brugt i vig-

tige Sendelser til Udlandet. Men menes der, at hans Offerdød er hurtigt glemt af det danske Folk, saa er dette heller ikke ganske grundet: det danske Folk har ikke glemt, hvorledes det forholder sig med Christian Barnekovs Død; men det har ikke vidst det, førend det blev opmærksomt paa Hallændernes Fortælling derom. Saa paa-faldende dette end lyder, er det dog bevislig sandt; den første danske Forfatter, der veed om Christ. Barnekovs Offer, er H. O. Scheel, som i sit 1785 udgivne Værk, »Almindelig Udkast af Krigens Skueplads«, S. 106, Anm. 196, alene omtaler det efter svenske Skrifter; thi det er urigtigt, eller maaskee kun et ubehjælpeligt Udtryk, naar han siger, at det er anført i Danmarks og Norges frugtbare Herlighed, hvor rigtignok Kampen paa Skällinge Hede omtales, men ikke Barnekovs Død. Ogsaa Abraham Kall har i Begyndelsen af vort Aarhundrede havt Kundskab om Begivenheden*), men usikkert og tvivlsomt, og ligeledes efter et svensk Skrift, saavidt man kan see, maaskee dog i Forbindelse med Scheels Ord. Bestemtere træder Beretningen frem i Jahn's Kalmarkrigen**). Denne Forfatter anfører vel ikke sin Hjemmel; men man gjenkjender dog den svenske Kilde, der nedefor skal nærmere omtales. Senere har G. L. Baden berørt Sagen***), og nu i forrige Aar har Fr. Barfod givet den ovenanførte Fortælling.

Altsaa først 173 Aar efter Christian Barnekovs Død er det danske Folk af sine historiske Forfattere gjort bekendt med svenske Skribenters Ord om, at han frivilligt offrede sit Liv for sin Konge. Thi at de Danske tidligere aldrig

*) N. Danske Magazin, 2det B., S. 41, Anm. 7.

***) F. H. Jahn, Grundtræk til Christian den Fjerdes Krigshistorie, 1ste B., Kjøbenhavn 1820, S. 174.

****) I sin Danmarks Riges Historie, 3die Deel, Kbhvn. 1830, S. 581.

have vidst, dette, seer man med afgjort Sikkerhed ved at gennemløbe Rækken af de fra dansk Side offentliggjorte Beretninger*) lige fra faa Dage efter Kampen paa Skällinge Hede indtil der, hvor de Svenskes Fortælling gaaer over i den danske Historieskrivning.

Den ældste trykte Beretning er meddelt af Abr. Kall i Ny Danske Magazin, 2det B. S. 41. Den indeholdes i et Brev fra en Præst paa Varberg Slot til Sognepræsten ved Nikolai Kirke i Kjøbenhavn, som faaer et Slags Dagbog over Krigsbegivenhederne fra den 25de Januar indtil den 24de Februar 1612. Dette Brev er »læst og udskrevet« af Mag. Ægidius Lauritzen, Rektor og senere Ærke-
degn i Ribe, der samtidigt med Begivenhederne samlede Efterretninger om denne Krig. Den Varbergske Præst skriver nu saaledes:

— — »Men for det Tredie er det ynkeligt, at Varbjerg By er opbrændt den 4de Februar om Natten, der Folk vilde helst hvile, desligeste Kirken, medens Kongen var ved Skara udi Sverrig. To Hundrede Mand af vore skal være slagne, indebrændte og fangne bortførte at slæbes ihjel udi Kobberbjergene. For det Fjerde og Allerværste, der Fjenden brændte for Varbjergs Port**), efterat han var gauske stærket med de Krigsfolk, som vare hjemkaldte af Rydtzland, iblandt hvilke 2 Faner med Franzoser, Engelske og Skotter ere de braveste, da er Kongen efter saadan Brands Kundskab forreist iligen fra Birkeriis den 21de Februar ved 4 store Mile til Fjenden, som laa i sin Leier 2 Mile (sic) fra Varbjerg Slot, og der angrebet Fjenden, som var 8 Gange (!) hannem for stærk, udi Tusmørket,

*) Hvad der maaskee endnu henligger i Haandskrift har selvfølgelig ikke gjort det danske Folk bekjendt med Begivenheden.

**); Maa være at forstaae om Slottets Port.

der Hestene vare trætte, skoløse og Folkene vansmægtede, saa at 9 Adelsmænd af Danske og Tydske tilhobe ere blevne foruden det gemene Folk, som vare mange, men endnu ikke overlagt udi Tallet. Af de danske Herremænd, som slagne ere, ere disse de fornemste: Franz Rantzau (Bredes og Gerts Broder), som ganske ynkelig var medfaret, Christen Barnekov, Sten Rosensparre og Ped. Stygge. Disse fornemme Mænd med andre flere bleve dræbte den 21de Februar om Fredag Aften, Klokken var ved 5 Slet, bleve afførte alle deres Klæder, laa saa under aaben Himmel udi Frost og Kuld den Nat over, Løverdagen, Søndagen og saa indtil Mandag Aften, som var den 24de Februar, paa hvilken Tid de bleve førte til Varbjerg Slot i Kongens Rustvogne kolde som Jern og stive som Staal og nøgne som de vare fødte af Moders Liv undtagen Blodet, som var rundet af Saarene.«

Man seer, at paa selve Varberg Slot, i Kamppladsens umiddelbare Nærhed, og hvor Kongen, der jo var reddet ved C. Barnekovs Offerdød, samme Aften var ankommen, kan man i de første Dage ikke have kjendt Sammenhængen; idetmindste vilde det været høist paafaldende, om Præsten da slet ikke havde omtalt den. Men endnu høiere taler dog den fuldkomne Taushed ved Barnekovs Grav, da Professor Hans Povelsøn Resen den 26de Marts 1612, en Maaned efter Kampen ved Skällinge, i Helsingørs Kirke jordfæstede Liget. Resen fortæller Ulykken*) saaledes: — »Men som de droge derfra til Varberg og vare komne i Halland, og ikke tænkte, at Enden var saa nær, laa Fjenderne dem der ved Passen med fuldt Folk, saa de ere komne i Skærmyssel med dennem og han (Christ. B.) med

*) Ligprædiken over Christian Barnekov til Birkholm m. m., Kjøbenhavn 1613, Blad E. v. Side 5.

nogle andre er bleven forrasket af Mængden sammesteds og saaledes omkommen 21 Februarij, der han havde levet i 56 Aar og 1 Maaned, saa strax efter sit ottende climakteriske Aar, i denne Verden.« I hele den øvrige Ligprædiken er ikke et Ord, der tyder paa, at Resen har vidst Mere om Katastrofen end hvad her er sagt. Man kan jo trygt forudsætte, at Taleren har vidst om Ulykken hvad den Faldnes Enke og nærmeste Slægt vidste. De vidste altsaa heller ikke, at Mandens og Faderens Død var Andet og Mere end almindelig Krigsulykke; thi utænkeligt er det dog, at de ved hans Grav skulde have for-tiet det Berømmeligste i hans hele Liv, havde de kjendt det.

I Midten af det 17de Aarhundrede omtaler Arennt Berntsen*) Kampen paa »Kiølle Rye«, d. e. Skällinge Hede, en Miil (sic) østfor Varberg Fæstning, men uden at nævne nogen af de faldne Adelsmænd. Ligesaalidt finder man nogetsomhelst Tegn til, at den følgende Tids danske historiske Forfattere have kjendt Christian Barnekovs ædle Opoffrelse. N. Slange nævner ham flere Gange og omtaler hans og de andre Adelsmænds Død i Træfningen**), men uden noget Vink om, at her er Mere at mærke end hvad Krigen bringer. Og denne Taushed bliver betydningsfuldere, naar man erindrer, at det var Hans Gram selv, der gjennemsaar, rettede og udgav Slanges Værk, og som altsaa heller ikke har vidst mere end de Ældre om Barnekovs Død. Men hvad Gram ikke vidste om Danmarks Historie, vidste ingen af hans Samtidige. Det er derfor intet Under, at Holberg***), J. H. Schlegel,

*) Danmarckis og Norgis Fructbar Herlighed, Kjøbenhavn 1656, 1, 1, S. 81.

**) Christian den Fjerdes Historie, Kbhvn. 1749, 2, p. 307.

***) Dannemarks Riges Historie, 2den Udg., Kjøbenh. 1753, Tom. II.,

baade i de Oldenborgske Kongers Historie og i sin tyske Bearbejdelse af Slanges Christian den Fjerde*), endelig ogsaa Gebhardi ere ligesaa tause som Gram. Det kan vel saaledes ansees for bevist, at hverken Christian Barnekovs Slægt eller nogen dansk Forfatter, altsaa heller ikke det danske Folk, har indtil over Midten af det 18de Aarhundrede vidst, at han satte sit Liv til for sin Konges Frelse, eller at de overhovedet ikke have vidst Andet, end at han med flere danske Adelsmænd har mistet Livet paa Skällinge Hede den 21de Februar 1612.

Det er, som allerede bemærket, fra svensk Side, at denne Blomst er indflettet i den ældre danske Adels Hæderskrands. I November 1751 disputerede en ung Mand J. Grimbeck fra Varberg under Prof. Brings (Lagerbrings) Præsidium ved Lunds Universitet om sit Fødeland Halland. Han er, saavidt jeg hidtil har kunnet finde, den Første, der har draget den hallandske Almues Fortælling om Christian Barnekov frem for Lyset**). »Den der fra Varberg«, siger

p. 638 og 643. Underligt, at Holberg citerer Resens Ligprædiken som Hjemmel og dog henlægger Barnekovs Død til et ganske andet Tog end denne.

*) Gesch. Christian des Vierten von Niels Slangen, kürzer vorgetragen von Joh. Heinr. Schlegel, 1. Theil, Kopenhagen und Leipzig 1757, p. 186, Anm. 119; p. 533. J. H. Schlegel, Geschichte der Könige von Dänemark aus dem Oldenburgischen Stamme, 2. Th., Kopenh. 1777, p. 42. L. A. Gebhardi, Konger. Danmarks Historie (den danske Oversættelse), Kbhvn. 1797, IV, p. 99.

***) Johannes G. Grimbeck, Warburgo Gothoburgensis, dissertatio historica de Hallandia in genere, Londini Gothorum, 1751, p. 28. Grimbeck citerer flere Steder, dog ikke her, Tuneld. I Eric Tuneld's Geographi öfver konungariket Sverige, 2dra Bandet (Stockholm 1793), p. 501, findes en Notits om Træfningen paa Køllery Slette, hvorved han henviser til Grimbeck, og som Intet indeholder uden hvad denne har. Da jeg ikke kjender den ældste

han, »gaaer omtrent en Mil (sic) mod Øst, kommer til en aaben Slette, som Beboerne kalde Køllery. Stedet er berømt af den Træfning, der i Aaret 1611 fandt Sted mellem Svenske og Danske, i hvilken Kongen af Danmark Christian den Fjerde kom i yderste Fare; da Hesten styrtede gjennemboret af en Stav i et nærliggende Gjærde, vilde han ikke være undsluppen de forfølgende Svenske, havde ikke Lensmanden (præfectus) Barnekov overladt den flygtende Konge sin Hest. Rygtet om denne Gjering er almindelig udbredt i hele denne Egn.«

Samtidigt med Grimbecks lille akademiske Afhandling udkom et langt udførligere Værk over Halland, Richardsons Historiske Beskrivelse af Landet*). Her lyder Beretningen saaledes: »Efter Almuens Sagn deromkring**) skal Kong Christian IV Aar 1612 den 24de Februar have tabt et Slag imod de Svenske under Hertug Johans Anførsel, hvorom videre paa sit Sted***). Imidlertid siges herved at have været følgende Omstændighed, at Kong Christian med stor Vanskelighed undslap selv Tredie til Varberg Fæstning, idet Kongen med sin Hest kom ud i et Morads, som Almuen kalder lønligt Hængedynd tæt ved Veien i Frægnareds Mark. En af hans Krigsoverster ved

Udgave af Tuneld, ved jeg ikke, om en beslægtet Notits allerede stod i denne.

*) Jac. Richardson, Assessor ved Antiquitets Archivet, Hallandia antiqua et hodierna, Stockholm 1752—53, I., S. 73.

**) D. e. i Hvalinge Pastorat og Omegn; Hvalinge i Himle Herred, Nørre-Halland, er Hovedsognet, Byerne Stammared, Skällinge og Nöslinge Annexer dertil. »Køllery hed« beskrives af Richardson som en næsten rund Høislette, en Fjerdingsvei i Tværmaal, omgiven af høie Klipper og vakkre Skove.

***) Richardson henviser her og paa flere Steder til den Hallands Historie, der skulde have sluttet hans Værk som 3die Del, men ikke udkom.

Navn Barnekov sprang af sin Hest og overlod den til Kongen med disse Ord: Min Hest giver jeg Eders Maje-stæt og opoffer Fjenden mit Liv. Saasart Kongen atter var tilhest, vandt Barnekov neppe et Pistolskud langt, førend de Svenske anfaldt ham; han skal da have fægtet imod saa meget han kunde, men trak sig endelig hen paa en ved Veien liggende Steen, hvor han blev slagen. De Pletter, her sees endnu den Dag idag, kalde Bønderne Christian Barnekovs Blod.«

Det er denne Beretning, der er gaaet over i H. O. Scheels Krigens Skueplads og overhovedet har indført Fortællingen i Danmarks Historie. Men langt senere er den kommen frem i en fuldstændigere og tillige ældre Form end i noget af de hidtil anførte Skrifter, nemlig i Bexell's Hallands Historie, der meddeler den ældste indtil da utrykte Optegnelse, hvilken findes i Hvalinge Præstearchiv*). Da jeg har været saa heldig fra Formanden for Hallands Fornminnes-Föreningen, Hr. Ritmester P. v. Møller til Skottorp, at erholde en ny Afskrift af dette Stykke, der er Hoveddokumentet i Sagen, lader jeg det her trykke i det oprindelige Sprog:

»Ur Pastors-arkivet i Hvalinge.

Anno 1611 d. 24 Febr. hafwer Konung Christian af Dannemark med någre troppar af sitt Rytteri hållit träffning på Kjölery, en stor hed i Skällinge Socken, med de Swenske under Cron-Printsen Gustavi Johans anförande, då de Danske blefvo slagne och på flykten drefne. Samma gång blef och af de Swenske hästen ihjälskuten för Danske konungen wid en gård kallad Egared, hvarest Danske Krigs-Öfversten, Barnekov benämnd, straxt sprang af sin häst och levererade

*) S. P. Bexell, Hallands Historia och Beskrifning, 1. Delen, Göteborg 1817-18, S. 520.

honom Konungen, sedan tog samma Herre uti sadlen och lopp med sin konung ungefärligen $\frac{1}{8}$ mil förbi gården Frågnered, men emedan som berättas på den tiden var mycket snö, ty förmätte bemälte Herre ej längre följa, utan satte sig på en sten, och sade sig garna vilja lemna Konungen sin häst och fienden sitt lif, på hvilken sten han ock blef ihjälslagen, såsom än på samma sten kan synas röda ränder eller strimmor, som förmenas vara utaf merbemälte Herras blod. Konungen af Dannemark kom allenast fjerde till Warbergs fästning.»

Hr. v. Møller antager, at denne Opskrift hidrører fra den senere Halvdel af det 17de Aarhundrede.

At Provst Bexell har benyttet denne Opskrift til sin egen Fremstilling i Bogens Text, er klart; han har tydelig nok ogsaa kjendt Sagnet i den Form, hvori Richardson anfører det, og Grimbecks Dissertation, som han tillægger Lagerbring selv, har han benyttet andensheds i sit Værk. Men da han tillige selv var kjendt i Egnen og har en enkelt Bemærkning, han hverken har taget fra Richardson eller Grimbeck, anseer jeg det for rettest ogsaa at meddele hans Fremstilling, da den dog maaskee indeholder en traditionel Bestanddel, trods sin unge Alder:

»Om det Feltslag imellem et svensk og et dansk Kavallerikorps, som forefaldt Aar 1611 paa Kjøleryhed, berettes at de Svenske seirede formedelst et Forstærkningskorps, som ankom til dem fra Attarps By. Kong Christian IV anførte selv de Danske. De Svenskes Seir skal have været saa afgjørende, at Kong Christian selv alene med et høist ubetydeligt Antal Ryttere undkom fra Valpladsen til Varbergs Fæstning. Under det ilsomme Tilbagetog styrtede Kongens Hest ned paa et sumpigt Sted

i Frægnareds Mark nærved Valpladsen^{*)}. De efterfølgende svenske Ryttere havde nu taget Kongen tilfange, om ei Oberst Barnekov øieblikkelig var sprungen af sin Hest og havde nødt Kongen til at redde sig paa den. Jeg overgiver, siger Barnekov, Kongen min Hest, Fjenden mit Liv, Gud min Sjæl. Kongen havde neppe faaet Tid til at stige tilhest, førend Barnekov bliver et blodigt Offer for sin Troskab. Svenskerne naae ham, han slaees en Stund med den overlegne Styrke paa Veien i Frægnareds Mark, men skynder sig omsider til en Steen tæt ved Veien, springer op paa den og forsvarer sig endnu en Stund, men bliver tilsidst ihjelslagen paa Stenen. Bønderne vise endnu nogle røde Striber og et rødligt Mos paa Stenen med det Tillæg, at det er Christian Barnekovs Blod, der blev udgydt paa Stenen.«

Det synes at være fra Bexell's Text at Fortællingen er, middelbart eller umiddelbart, gaaet over i nyere danske og svenske Forfatteres Arbejder; saaledes findes den omtalt, foruden af Ingemann og Barfod, i Trap's Beskrivelse af Tølløse Gaard og Kirke, Beckers danske Herregaarde ved Tølløse og Løvenborg, Ljunggren's Skånska Herregårdar ved Vidsköfla, og i Historiskt-geografiskt och statistiskt Lexicon öfver Sverige, 4. B. (Stockholm 1863), Artiklen Kjølerydshed. Ingen af disse have havt Nyt af føie til de allerede anførte Beretninger, der alene have Betydning som Kilder til vor Kundskab om denne Sag.

II.

Dette er i Hovedsagen hvad jeg hidtil har fundet i danske og svenske Skrifter om Christian Barnekovs

*) •Det Sted, hvor Kongens Hest løb sig fast, kaldes endnu af Bønderne i Egnen •Kongsstallet•. Bexell's Anmærkning.

Død. Alt kan jeg vel ikke have faaet med, men dog saa meget, at jeg tør betragte dette Resultat som fast og sikkert: det danske Folk har ikke vidst, at Barnekov offrede sit Liv for at frelse sin Konge, førend svenske Historikere førte den hallandske Almues Sagn tilbogs. Det Spørgsmaal paatrænger sig altsaa nu: tør vi troe paa Sandheden af dette Sagn, eller skulle vi rive denne Ædelsteen ud af Danmarks Hovedsmykke, fordi den, ret beseet, er uægte? Svaret kan ikke hentes fra et løst Skjøn: der ere vel de, som ville finde Sagnet »øiensynlig historisk«, hvilket er den almindelige Talemaade, naar man ikke har Hjemmel for sine Paastande; men imod deres Tro ville Tivlernerne gjøre de løse Rygters Upaalidelighed gjældende: hvem af dem har saa Ret? Erkjendelsen kan kun vindes ved en alvorlig Prøvelse af Sagnet, der atter kun er mulig paa Grundlag af Indsigt i saadanne Sagns almindelige Natur. Jeg kan ikke give en systematisk Udvikling heraf; men da det er mig magtpaaliggende at sætte Læserne istand til egen Prøvelse af min Slutning, mener jeg at burde i al Korthed gjøre Rede for den Anskuelse, der her, og andensteds, har ledet mig i Behandlingen af Sagn.

Mythe, Sagn, Historie forvexles let, fordi der er baade et indre Slægtskab imellem dem og en ydre Lighed i den fælleds fortællende Form; men dog er Forskjellen saa stor, at den bliver væsentlig. Mythen har sin Oprindelse og sit Liv alene i Menneskets Sjæl, den er i Form og i Indhold fuldstændig Digt, men et nødvendigt Digt, som Regnbuen er et Natursyn, intet Øie kan afvise, skjøndt den Seende veed, at han ikke skuer nogen Gjenstand. Mythens Begyndelse unddrager sig altid Erkjendelsen. Dens Embryon maa vel tænkes hensat af en Enkelt, thi kun den Enkelte har Initiativ; men den faaer

først Skikkelse i et Folks Bevidsthed. Det kan derfor siges, at hvad enten Mythen er udsprungen alene af Trangen til at henstille det indre Syn i beskuelig Skikkelse, eller den er en Tilbagedigtning til Forklaring af et uforstaaet Givet, en ætiologisk Mythe, saa er den ufrivillig Folkedigtning. Sagn derimod indeholder ligesaavel et Givet som et Digtet, fordi det er alene mundtlig Overlevering af hvad der fra først af var et Meddelt. Thi ved den blot mundtlige Overlevering formaaer Mennesket ikke at fastholde det Meddelte reent; selv den første Meddeler blander Sit ind i det han oplevede, endnu mere de næste, saa at Eget og Modtaget smelter sammen til uopløselig Enhed. Ethvert Sagn har en mythisk Bestanddel: jo længere det lever som Sagn, jo videre det udbreder sig, desto friere til- og omdigter Folket. Faaer Digt Overhaand over Meddelt, gaaer Sagn over til Mythe; saaledes har Danebrogsmythen jo ubestrideligt sin Oprindelse fra en Beretning, men er under Paavirkning af Folkets Følelse og Indbildningskraft blevet en Mythe. Men Sagn nærmer sig Historie, jo fastere det oprindeligt Meddelte staaer imod den frie Digtning ved at holde paa et Ydre, der sætter Grændse for den digterske Virksomhed, og jo tidligere det optoges i et Monument.

Man støder ofte paa den Mening, at Mythe tilhører den fjerne Oldtid, men Sagnet en Tid, der ligger den historiske Tid nærmere; men dette forholder sig ikke saaledes. Begge ere uadskillelige fra Menneskenaturen og derfor uafbrudt virksomme i enhver Tid, ogsaa den nyeste; men selvfølgelig faaer Digtningen sjelden Lov til at arbejde uforstyrret i Skrifttiden, saa at den mythedannende Virksomhed da ikke kan komme til, for Skrift og Tryk, at henstille hele Skikkelser og Fortællinger, eller til helt

at overvælde det Meddelte i Sagnet. Og heller ikke Sagn kan leve uforstyrret i Skrifttiden; thi kun da kalde vi det Sagn, naar Overleveringen gaaer alene som mundtlig Fortælling gennem flere Slægter. Er første Meddeler selv Deltager i det, han fortæller, saa at han maa kaldes et Vidne, forvandler den mundtlige Overlevering til en følgende Slægt det oprindelige Vidnesbyrd til Sagn. Men dog forsvinder i Skrifttiden ingenlunde den digtende Virksomhed; den faaer kun ikke Lov til friere Bevægelse end at hefte sig ved Monumenterne, paa hvilke Historie hviler, saa at denne forvirres og forvanskes, ofte i den Grad, at Monumentet ganske overflettes af Digtets Slyngplanter med de deilige Blomster. Da er der trods Enthusiasternes Beruselse intet Andet at gjøre for den, der søger Historie, end at bane sig Vei til Monumentet med Ild og Jern, hvor meget af det skønne Blændværk der end skal falde.

Thi Historie er den Kundskab om Fortiden, der hviler paa eller dog støtter sig til Monumentet, et Ydre, der staaer uafhængigt af Livsstrømningen i Menneskets Sjæl; men som en menneskelig Viden kan Historien dog aldrig unddrage sig denne Strømnings Indflydelse. Historie som Idee er reen objectiv Viden; men der er ingen virkelig Historie, kan ingen være, uden at den jo er blandet med en subjectiv Bestanddel, hentet ikke alene fra Forfatterens Eiendommelighed, men ogsaa fra Monumentet selv. Thi foran ethvert historisk Monument ligger en mundtlig Beretning, altsaa det Samme som gennem den mundtlige Overlevering bliver Sagn. Og for at give Erkjendelse maa Monumentet optages i Historikerens Tanke, det maa opløses og sammenstilles af denne; men aldrig arbejder Menneskets Sjæl med een Evne alene: de tale alle med og bringe hver Sit til Værket.

Er Historikerens Forstand mægtig nok til at holde de andre Evner i tjenende Underdanighed, saa er den dog ikke en absolut Magt, men betinget af det personligt Eiendommelige, som driver den i en bestemt Retning, der ligesaavel er subjectiv som den digtende Virksomhed af Phantasi og Følelse. Navnlig er den Tanke, hvis Eiendommelighed ikke er et genialt Blik paa det Rette, men dialektisk Styrke, der kun naaer Maalet gjennem en strengt regelmæssig Slutningsrække, udsat for at misforstaae, ja at mishandle Monumenterne. Nogle af de værste historiske Vildfarelser hidrøre fra Dialektikerne; de skarpe Sluttere ligne Nutidens riffede Kanoner: de knuse Alt, hvor de ramme; men jo bedre Vaabnet er, jo længere det rækker og jo nøiere Kuglens Bane lyster Kalkulen, desto vissere forfeiles Maalet, dersom der blot er en Linies Afvigelse i Sigtet. Enhver Historiker kjender saadanne Arbejder, hvor den skarpeste Dialektik netop har ført Kritiken paa Vildspor. Denne Erfaring er vel skikket til at dæmpe det Hovmod, der ofte følger med dialektisk Overlegenhed.

Der ere Historikere, som ikke ville vide af Sagn i den Betydning, hvori Ordet her er taget. Man læse saaledes de to Slutningskapitler i 1ste Deel af G. Grote's Grækenlands Historie, hvor Forfatteren med beundringsværdig Lærdom og Skarpsindighed kritiserer de græske Myther, men dog neppe tilfredsstiller den Læser, der følger ham Skridt for Skridt. Thi han tilsteder Intet imellem Mythen, der i Indhold og Form er Digt, og Historien, hvor Fremstillingen hviler paa skriftligt Bevis: hvad der ikke er ham saaledes bevist, er ham opdigtet, Trojanerkrigen saavel som Zeus's Fødsel. Men ret beseet kommer han dog ikke videre end til det, der er ubestrideligt, at Indholdet af Epikernes Digte ikke lader sig godtgjøre som virkelig; den

positive Side af Beviset har han forbigaaet, idet han ikke har vist, ikke har kunnet vise, at de intet Virkeligt indeholde. Der er heri en Miskjendelse af Bevisets Natur; thi at Mangel paa Bevis ikke tilsteder mig at erkjende det Fortaltes Rigtighed, er ikke det Samme som at Indholdet af det Fortalte er uvirkeligt, er opdigtet. Og dernæst overseer Grote, at der nødvendig maa være et Mellemvæsen imellem Mythe og Historie, der har noget af begges Natur: i en skriftløs eller lidet skrivende Tid, da Vidnesbyrd om virkelige Personer og Tildragelser alene forplantes mundtlig, bliver det ved Overleveringen rigtig nok efterhaanden umuligt at fastholde den oprindelige Meddelelse som et Vidnesbyrd, og ligesaa umuligt at udelukke den digtende Virksomhed; men Begivenheden selv bliver dog derfor ikke uvirkelig. Fortællingen om den bliver fra Vidnesbyrd til Sagn; men den, der vil kalde ogsaa Sagnet Mythe og behandle det som opdigtet, han maa benægte, at Begivenheder kunne bevares i mundtlig Overlevering førend de gaa over i et Monument, — han maa paatage sig at godtgjøre, at Alt hvad der havde virkelig tildraget sig foran Monumentet maatte fuldstændig udslettes af Menneskers Erindring, saa at der blev et tomt Rum, hvor alene Phantasien kunde ved en Tilbagedigtning henstille sine Skabninger. Saa vist det er, at Sagn ikke er Historie, dette Ord forstaaet, som her, om den Kundskab, der hviler paa Monumentet, — saa vist det er, at den Historieskriver, der betragter og behandler Sagn som Historie, forfeiler sin Opgave og vildleder sine Læsere, saa vist er det derfor ogsaa, at den heller ikke rammer det Rette, der gjør enhver Fortælling, hvis faktiske Rigtighed ikke kan bevises af Monumenter, til Digt.

Skal Historikeren prøve en saadan Fortælling, bliver

det Første, han har at gjøre, at komme til Vished om, at det er et Sagn, ikke et Digt. Dette bliver vanskeligere jo længere Fortællingens Indhold ligger tilbage i Tiden, og jo længere den Tid er, der ligger mellem det Fortalte og dets Optegnelse i et Monument. I mange Tilfælde er det umuligt at skille Sagn fra Mythe. Men mangt et Sagn er oprundet i en historisk Tid, omgivet af Monumenter, der tilstede en Prøvelse; da kan Fortællingen fastholdes som Sagn. Udgangspunktet for Kritiken bliver da den stærkere eller svagere Formodning om Indholdets Rigtighed. Dernæst har Kritikerens at rense Sagnet ved at sammenholde det med de omgivende Monumenter, der sætte ham istand til at paavise den mundtlige Overleverings Vildfarelser. Lader derimod Sagnet sig ikke bringe i Forbindelse med et Monument, er intet Andet at gjøre end enten at lade det henligge som ubrugeligt for Historie eller at optage det som det er; thi de idelig tilbagevendende Forsøg paa at udskille det Faktiske fra det Digtede i Overleveringen for at kunne benytte hint som historisk, bero paa en Miskjendelse af Historie og blive kun tomt Gjætteværk: det, der falder indenfor Naturlovenes Omraade, kan jo ligesaa vel være Digt som det haandgribelig Umulige. Umiddelbar Opløsning af Sagnet fører aldrig længere end til det Sandsynlige eller Usandsynlige. Men paa den anden Side gjælder det ogsaa, at er Sagnet fast og bestandigt, og lader det sig føre nær op til Begivenheden, da faaer det Noget af et Monuments Karakter, dersom dets Rigtighed ikke lader sig modbevise. Et Modbevis maa udgaae fra et Givet; det er umiddelbart, naar Sagnet paavises som uforeneligt med sikre Monumenter; da maa det mundtlig Overleverede ubetinget opgives som Digt. Men middelbart kan Sagnet ogsaa

modbevises af Monumenternes Taushed, dersom disses Fuldstændighed ikke tilsteder at troe paa Taushed om Sagnets Indhold, hvis dette var virkeligt. Afgjørende bliver dog i de fleste Tilfælde kun det umiddelbare Modbevis, det middelbare derimod, et argumentum a silentio, kun under Forudsætninger, som ikke ofte kunne være tilstede, navnlig da den, at Tausheden ikke lader sig naturlig forklare af Andet end af Sagnets Grundløshed.

III.

Hvorledes har historisk Kritik nu at stille sig til Fortællingen om Christian Barnekovs Død? Først dette, at den maa erkjende Fortællingen for et Sagn blandt Folket i Halland. Det er vel ikke umuligt, at en eller flere Deltagere i Begivenheden kunne have bragt Efterretningen til den Præst i Hvalinge, der opskrev den og nedlagde Fortællingen i sit Archiv, forudsat at denne Opskrift virkelig er fra den sidste Halvdel af det 16de Aarhundrede; men saalænge vi ikke kunne komme videre end til Muligheden, kunne vi ikke bruge denne i et historisk Bevis: Muligheden alene gjør ikke Opskriften til et Vidnesbyrd. Vi tør ikke sige Mere, end at Beretningen kan antages at være i een Slægtfølge gennem mundtlig Overlevering kommen til den første Opskriver, der ved at fastholde hvad ham er sagt ikke har kunnet forvandle Sagn til Monument. Det er altsaa et Sagn, men et Sagn, der har holdt sig fast og stadigt i den Egn, hvor Begivenheden forefaldt, og som har levet i Folkemunde ikke alene indtil Midten af det 18de Aarhundrede, da det gik over i Literaturen, men lige indtil vore Dage, knyttet til Stenen, hvor Barnekov skal være falden, og Stedet, hvor Kongens Hest siges at være nedsunken. Grimbeck

har saaledes betegnet Sagnet rigtigt som »constans fuma«. Altsaa har Sagnet en Alder af c. 200 Aar og kommer derved nær op imod de oprindelige Vidnesbyrd.

Sagnets ældste Form have vi nu i Præstens Opskrift; men at Sagnet selv ikke har sin Kilde i denne, at der ved Siden af den er en levende Overlevering, vise Afvigelserne hos Grimbeck, Richardson og Bexell; især er Grimbecks Vidnesbyrd mærkeligt, da han havde sit Hjem i denne Egn af Halland. At Grimbeck lader Kongens Hest blive gjennemboret af en Gjørdestav, er maa-skee rigtigt: det kan være skeet, idet Kongen satte over Gjærdet; men Grimbeck har det i al Fald ikke af Præstens Opskrift, da denne lader Hesten blive skudt i Kampen. Richardson maa ogsaa have kjendt Sagnet i anden Form end Opskriften; thi hos ham bliver Kongens Hest siddende i Hængedynd, hvad der støttes af Bexell's Ord om, at Stedet endnu paavises af Bønderne i Egnen. Efter Sagnet hos Richardson og Bexell kæmpede Barnekov af al Kraft, efterat han var kommen tilfods; derom har Præstens Opskrift Intet; den synes snarere at modsige end at bekræfte det. Vi have saaledes Sagnet i tre eller fire selvstændige Former af forskjellig Alder, ikke i een oprindelig Opskrift, hvoraf de andre ere afledede. Dette viser Sagnets Almindelighed og styrker derved det, hvori alle Beretninger ere enige; men dette er netop Hovedsagen.

Men i alle Former er der Feil, flest i den ældste, Præstens Opskrift: Aarstallet, Dagen, den svenske Anførers Navn. Det er aldeles sikkert, at Kampen paa Skällinge Hede stod den 21de Februar 1612, ikke den 24de Februar 1611; og Sverrigs Kronprinds, eller rettere dets Konge, da Carl den Niende var død den 30te Ok-

tober 1611, hed ikke Gustav Johan, men Gustav Adolf. Denne Feil hidrører vist fra en Sammenblanding af Navne; thi det var Gustav Adolfs Fætter Hertug Johan af Østergøtland, der anførte den svenske Styrke. Forudsætter man, at det er Sagnet selv, ikke den ene eller den anden Opskrift, der virkelig har disse Feil, saa ere de netop af den Art, der næsten uundgaaeligt klæber ved ethvert Sagn. Intet kommer hurtigere i Vildrede for det menige Folk end Navne og Tidsbestemmelser; Historien viser de mest paafaldende Exempler paa Feiltagelser i Aar og Dag: skulde man troe det muligt, at de samtidige Svenske og Lybekkere kunde feile i Aarstallet for det stokholmske Blodbad? og dog har saavel Gustav Vasa med det svenske Rigsraad i deres Klageskrift af 29de December 1523, som Reimar Koch i sin lybske Krønike sat dette Blodbad til Aar 1521! Men det er ikke engang saa aldeles sikkert, at det hallandske Sagn stadigt har fastholdt de nævnte Feil. Arennt Berntsen, der synes at have sin lille Notits om Kampen paa »Kjölle Rye« fra Halland, samt Præstens Opskrift, Grimbeck og Bexell have rigtignok alle 1611; men Richardson har det rette Aar 1612. Det er muligt, at Antikvaren har rettet Feilen af egen bedre Kundskab, medens de Andre have naivt meddelt hvad Hallænderne have sagt; men naar man seer, at Richardsons historiske Lærdom dog ikke gaaer videre end til at fastholde med Præstens Opskrift den urigtige Dag, den 24de Februar, saa kan det dog ogsaa tænkes, at han har nedskrevet hvad han har hørt, ikke hvad han har undersøgt. Feilen i Dagen forklares naturligt som en Forvexling af den Dag, da Kampen stod, med den Dag, da de Faldnes Lig indbragtes til Varberg. Dette skete, som den Varbergske Præst hos Ægidius Lauritzen fortæller os, Man-

dag den 24de Februar. Naar Almuesfolk en Del Aar efter Begivenheden fortalte hinanden om Christian Barnekovs Blod paa Stenen, var det ganske rimeligt, at de uvisse om Dagen spurgte sig for i Varberg, hvor man saa har taget den Dag, de Døde indbragtes fra den nære Valplads, for den Dag, da de mistede Livet. Hvad endelig det urigtige Navn paa den svenske Anfører angaaer, da er der i det mindste hos danske Historikere nogen Uvished om det Rette; Slinge og Gram lade Gustav Adolf selv føre an, Jahn nævner alene Hertug Johan. Det Sidste er det rigtige; men at Folket i Halland kunde tro, at den unge svenske Kronprinds, da endnu ikke proklameret som Konge, har været tilstede tillige med Hertug Johan, kan aldeles ikke forundre.

Langt mere end disse saa naturlige og let forklarlige Feiltagelser har det at betyde, at Alt hvad vi af sikke Monumenter vide om den 21de Februar 1612, og Alt hvad vi uden tomt Gjætteri tør formode om den, stemmer vel med Sagnets Hovedtræk; thi kun til disse holde vi os her: at der intet Til- eller Omdigtet skulde have været i den mundtlige Fortælling dengang den opskreves, er umuligt. Men vi vide jo, at Kong Christian den Fjerde ved det uventede Sammenstød med Fjenden virkelig kom i yderste Fare; vi vide, at Christian Barnekov i denne Kamp tilsatte Livet; vi finde det aldeles troligt, at Kongens Hest styrtede og at han kun ved at faae en af Medkæmpernes kunde undkomme; og den Gjerning, Sagnet tillægger Barnekov, omgiver vel hans Navn med udødelig Glands, men gaar ikke over Maalet af det Naturlige: i Slaget ved Lutter am Barenberg gjorde Wenzel Rothkirch det Samme og frelste derved ligeledes Kong Christian den Fjerde; han faldt i Fangenskab, medens Barnekov

mistede sit Liv! Dette viser da ogsaa, at Kong Christian altfor vel kjendte sin egen Persons Vigtighed for den Sag, han førte, til at han skulde have gjort Vanskeligheder ved at modtage sine tro Mænds Opoffrelse: som en Konge og en Krigsmand betænkte han sig ikke et Øieblik paa at sende dem i Livsfare, naar Stillingen krævede det. Ogsaa det maa fremhæves, at ingensinde er nogen Anden nævnet som Kongens Redningsmand, end Christian Barnekov. At Folket i Halland, navnlig i Egnen af Varberg og Skällinge, kunde have en oprindelig og selvstændig Kundskab om hans Daad og Skjæbne, som de andre Danske ikke havde, er ganske troligt; thi det er ikke for dristigt at forudsætte, at Kongen har havt Mænd fra Egnen hos sig i Kampen. Paa sit Tog fra Varberg den 25de Januar, beregnet paa at overraske Guldborg og Elfsborg, kan han godt tænkes at have medtaget Endel af Besætningen paa Varberg Slot, hvor der maatte være Mænd fra Varbergs Len; og Kongen har maaskee ogsaa havt Bønder med som Veivisere; men i den mørke Vinteraften, da hver Mand havde nok at gjøre paa sin egen Plads, er det ganske forstaaeligt, at de andre danske Krigere ikke bemærkede hvad der foregik i et farefuldt Øieblik nærmest om Kongens Person, der maa tænkes ilende fremad, ikke tilbage: det var jo de forfølgende Svenske, der fældede Barnekov. Endelig — vilde jeg benytte det saa meget yndede Ord om Sagn: »her er aabenbart et historisk Træk«, kunde jeg henvise til det, der saa paafaldende individualiserer Sagnet i den ældste Opskrift, at det lader Barnekov tage i Sadelen og løbe ved Hestens Side, indtil Kræfterne svigtede ham. Men lad Enhver tænke derom hvad han vil.

Det ligger heri, at et umiddelbart Modbevis imod Rig-

tigheden af Sagnets væsentlige Indhold ikke lader sig føre, — i det mindste ikke saaledes som Sagen nu foreligger. Monumenterne modsige ingenlunde Sagnet i Hovedsagen; der maatte fremdrages nye Monumenter af andet Indhold end de, der foreligge os, hvis et direkte Modbevis skulde kunne opstilles. Skeer dette, og viser det sig da efter fornyet Prøvelse, at Sagnet er uforeneligt med utvivlsomt afgjørende Monumenter, maa det selvfølgelig vige. Men der er ingen Grund til at vente, at slige nye Oplysninger ville komme for Dagen; i alt Fald er der indtil dette skeer kun Et, der kan ved første Øiekast vække Tvivl om Sagnets Troværdighed: den paafaldende Taushed fra dansk Side. Men et Taushedsbevis vil Intet kunne udrette i dette Tilfælde, dels fordi Tausheden fra dansk Side ikke kan kaldes fuldstændig, da der jo er al Grund til at antage, at det Vidnesbyrd, der er Sagnets Rod, har levet blandt Endel af det danske Folk, Folket i Halland, lige fra den 21de Februar 1612 indtil dette Folk blev svensk, saa at Sagnet i sin Oprindelse dog er dansk; dels fordi den Taushed fra dansk Side, der alene kommer i Betragtning, naturligen lader sig forklare paa anden Maade end af Sagnets Urigtighed. Den Eneste, om hvem vi med Vished kunne vide, at han maatte kjende Barnekovs Daad, hvis den er udført som Sagnet fortæller, er Kong Christian selv; men han har i de første Dage efter Kampen maaskee ikke vidst hvad der blev af Redningsmanden, da de skiltes paa Frægnareds Mark. Man tænke sig Kongen kommende Fredag Aften sildigt den 21de Februar til Varbergs Port; han har vist været noget ordknap og ikke havt synderlig Lyst til at fortælle om Alt hvad der var forefaldet i en Kamp, saa hæderlig for hans og hans Mænds Mod, men saa lidet lystelig i sit Udfald; han kunde endnu

ikke vide, hvem der var frelst og hvem der var omkommen; og nu trænger en Masse af Forretninger ind paa ham, der kræve al Tid og alle Tanker. Det gjaldt om at oprette Tabet, at sikkre sin Erobring Ny-Lödese, som han vel kunde vide maatte blive angreben og som ogsaa snart gik tabt; det gjaldt om at forberede det nye Tog, Aarets egentlige Felttog, at sætte Flaaden i Søen, foruden Alt hvad der ellers var at varetage; og nu kommer dertil Dronning Anna Katharines Sygdom, der endte med Døden den 29de Marts 1612. Kongen har ogsaa kun ganske kort været paa Varberg Slot: allerede den 27de Februar var han i Kjøbenhavn fuldt beskjæftiget med Flaadens Udrustning*). Overalt udfoldede Kong Christian i Aaret 1612 saa stor en Virksomhed i Rigets vigtigste Sager, at der er ingen Grund til at undre sig, om det, der skete paa Skällinge Hede, har i lang Tid været trængt hen i Baggrunden af hans Tanker. Men dernæst kan han jo gjerne have givet Christian Barnekov det Lovord, der tilkom ham, uden at vi nu vide det. Kun det kan forudsættes, at han ikke har fortalt hans Daad strax paa Varberg Slot, da saa Varberg-Præsten vel neppe vilde have forbigaaet den i sit Brev til Præsten i Kjøbenhavn; og Kongen kan heller ikke antages at have omtalt Sagen saa afgjort eller paa en saadan Maade, at den blev almindelig bekjendt i den første Maanedstid; thi da blev Ligtalens Taushed ubegribelig. Men videre ere vi ikke berettigede til at gaa; vi tør ikke sige, at var Christian Barnekov død paa den Maade, Sagnet vil, da havde Kong Christian den Fjerde uskjøn som fortiet sin ædle Redningsmands berømmelige Daad; thi vi kjende ikke Kongens Ord eller

*) Regesta Danica II, Nr. 5392.

private Omgivelser saa nøie, at vi skulde kunne vide hvad han har sagt eller ikke sagt; ligesaa lidt som vi kjende de Omstændigheder, der have foraarsaget, at en Fortælling om Chr. Barnekovs Dødsmaade kunde holde sig i en enkelt afsidesliggende Del af Landet uden strax at blive Gjenstand for almindelig Omtale.

Altsaa: Tausheden fra dansk Side modbeviser ikke Sagnets væsentlige Indhold; alle andre Omstændigheder tale for dettes Rigtighed; det staaer i god Overensstemmelse med den historiske Kundskab, der støtter sig til Monumenter; Sagnets Vildfarelser ere let forklarlige og ere ikke andre end saadanne, som have deres Rod i al mundtlig Overleverings Natur; de forskjellige Opskrifters Uoverensstemmelser angribe slet ikke Sagnets Troværdighed, men vise netop dets almindelige Udbredelse i den Egn, hvor det har holdt sig i Folkemunde, støttet til et Par ydre Gjenstande; dets Alder fører det saa høit op imod Begivenheden, at Formodningen maa være for dets Rigtighed, der, som vi have seet, ikke lader sig gjendrive. Her ere altsaa alle Betingelser tilstede for at Historien skal kunne anerkjende den mundtlige Overlevering som tro Bærer af en virkelig Begivenheds Hovedtræk. Vi lade derfor ikke Christian Barnekovs Offerdød udrive af vort Fædrelands Historie.

Slægten Barnekov*) er af vendisk Herkomst, men

*) Kaldes ogsaa Bernekov. Navnet hidrører fra Barnekow eller Barnekowe i det Meklenborgske eller Vendisk Barnekov i Fyrstendømmet Rygen. Resen udleder det fra Vaabenet, der viser en mod Venstre opspringende kronet halv Væder i Skjoldet og en af en Krone opspringende Væder paa Hjelman; han siger, at Baran paa Vendisk betyder en Væder. Om dette er rigtigt veed

har som saamangen anden Adelslægt slaet Rødder ogsaa nordfor Østersøen. Hans Barnekov til Birkholm, det nuværende Løvenborg i Sjælland, Medlem af Danmarks Riges Raad i Midten af det sextende Aarhundrede, var gift med Mette Oxe, Søster til den navnkundige Righovmester Peder Oxe. En Søn af dette Ægteskab er vor Christian Barnekov, der har sit Fornavn efter Kong Christian den Tredie. Han fødtes paa Birkholm den 24de Januar 1556, er altsaa en indfødt dansk Mand, ikke, som G. L. Baden kalder ham, en pommersk Adelsmand. Sin Fader mistede han allerede i sit 4de Aar; men Moderen sørgede omhyggeligt for hans Opdragelse. I sit 18de Aar begyndte han de Reiser og Studier i Udlandet, der, med en kort Afbrydelse i Aaret 1582 ved Moderens Død, holdt ham fjernet fra Danmark i 16 Aar. Han gennemreiste og opholdt sig kortere eller længere i Tydskland, Frankrig, England og Nederlandene, Schweiz og Italien, Grækenland, Constantinopel, Syrien og det hellige Land »som en ret Jorsalafarer«, samt Ægypten og »endda noget ydermere frem«, siger Resen i Ligtalen, »imod Præstegiannis*) og de Abyssiniers Land. Men som han ikke kunde vove det videre baade for Luftens Skyld og anden megen Uleilighed, ja for Rosmere, Krokodiller og andre slige onde Dyr«, vendte han over Creta tilbage til Venedig og studerede et Par Aar i Padua, hvor han vandt Anseelse ved Flid og Lærdom. Thi Barnekov var en ret Student; især erhvervede han sig ualmindelige Sprogkundskaber, saa at han besad Færdighed i Latin,

· jeg ikke; men det viser, at Resen har hørt et a, ikke et e i første Stavelse af Navnet.

*) D. e. Præst Johans.

Fransk og Engelsk, Tydsk og Hollandsk, Italiensk og Spansk; men ogsaa Oldtidens Forfattere læste han og gjorde Uddrag af dem, navnlig Plato, Xenophon og Plutarch. Først i sit 35te Aar kom han tilbage til Danmark, men med et ved Studier og Anstrengelser svækket Helbred. Han havde da anvendt over 20,000 Rd.*) paa sine Reiser, dem han selv har beskrevet; men Bogen blev desværre ikke offentliggjort.

Efter sin Hjemkomst traadte han nu ind i Kredsen af den da herskende høie Adel og erholdt betydelige Forleninger, først Lundegaard med St. Peders Kloster i Lund, hvortil senere føiedes Malmøhus, endelig 1602 Landskrone; men han blev ogsaa flere Gange udsendt i Rigets og Kongens Ærinder til fremmede Regeringer, hvortil hans Sprogfærdighed, hans Verdenskundskab og milde Høflighed saavel som hans Rigdom gjorde ham særdeles skikket. I Aaret 1594 sendtes han med Steen Bilde til Skotland som Kong Christians Repræsentant ved hans ældste Søstersøns, Henrik Frederiks Daab. Den lærde skotske Konge fandt stort Behag i Barnekov »for hans Lærdom, Sprog og Forfarenhed« og skal siden den Tid have vexlet Breve med ham; Barnekov stod overhovedet i Brevvexling med flere af Samtidens Lærde**). Med Rigens Kantsler Arild Hvitfeld var han 1597 hos Dronning Elisabeth af England og den nederlandske Republik,

*) D. e. 20,000 Speciesdalere = 40,000 Rd. Rm. Man kan desuden antage Sølvets Værdi omtrent for den tredobbelte af den nu gjældende.

**) N. Slange, Christian den Fjerdes Historie, S. 76. Resen anf. St. Bl. Diiii. G. Ljunggren, Skånska Herregårdar, B. 4, Art. Widtsköfle, hvor Optegnelser af en af Chr. Barnekovs Efterkommere paaberaabes. Slægten Barnekov eiede denne Gaard indtil Aaret 1826.

dels for at bringe Kong Frederik den Andens Hosebaandsorden tilbage til Dronningen*), dels for at sikre den danske Skibsfart under Englands og Hollands Krig med Spanien og for at tilbyde Danmarks Mægling, som dog ikke blev modtagen. Aar 1600 maatte han ligeledes med Arild Hvitfeld reise til Emden, til et Møde med engelske Sendebud ogsaa om Skibsfarten; og 1603 sendtes han til Kongen af Polen og Kurfyrsten af Brandenburg**). Endelig fulgte han 1606 med Kongen paa dennes store Besøg hos Kong Jakob den Første og sin Søster Dronning Anna i England***). Man seer, at han ikke har havt mange rolige Dage i sit Liv.

Resen, som kjendte Barnekov personlig, skildrer ham ikke alene som en stadig studerende, men tillige som en meer end almindelig gudfrygtig Mand. I den Tids Ligprædikener findes jo altid mange smukke Ord om den sl. Mands eller Kvindes christelige Liv og gudelige Udgang af Verden; men Resen fortæller om Christian Barnekovs religiøse Betragtninger hvad der gaaer ud over det Almindelige hos den Tids Store†). Ogsaa beredte Barnekov sig som en sand Christen til sin mulige Død, da han brød op til sit første og sidste Krigstog.

*) Saaledes Slange, S. 125; men af Brock's nylig udkomne Den oldenborgske Kongeslægt, S. 7, seer jeg, at Kong Frederiks Hosebaandsorden, navnlig den pragtfulde Halskjæde, endnu findes paa Rosenborg. Feiler da Slange? eller har maaskee Kong Jakob, da han 1603 ved Greven af Rutland sendte sin Svoger Kong Christian den Fjerde Hosebaandsordenen, givet ham netop den Kjæde, hans Fader havde baaret? Blandt Kong Christians Sager paa Rosenborg findes nu kun Ordensskappen og Knæbaandet, men ikke Kjæden Brock anf. St. 31).

**) N. Slange, S. 160; Resen anf. St. Bl. D. v.

***) Sammest. Bl. D. 6 verso.

†) Resens Ligpr. Bl. E. iij.

Det er allerede af denne korte Udsigt over Mandens Liv indlysende, at Bøger, Studier, Statssager laa ham nærmere end Krigsvæsenet. Resen siger ogsaa udtrykkelig, at han »ikke havde sig paa Krigsbrug saa synderlig beflittet for sine andre foretagne Ærinders og Bestillingers Skyld«. Barnekov var en Aandens mere end en Sværdets Mand. Men som en Adelsmand og en Lensmand var han efter Tidens Tænkemaade dog ogsaa en Kriger. En Lensmand, der viste sig uduelig i Forsvar af sit Len i Krigstid, blev strengt behandlet; saaledes blev Lensmanden i Trondhjem Steen Bilde for den Udygtighed, han havde vist i Kalkmarkkrigen, navnlig for sit svage og frygtsomme Forhold ved de hvervede svenske Skotters Anfald paa hans Len 1612, i Aaret 1613 dømt til at miste Lenet og til i tre Aar at tjene udenlands i Krig, »hvor Krig var«, — en Dom, han sad overhørig, hvorfor han blev indsat i et langvarigt Fængsel paa Dragsholm*). Christian Barnekov var som Lensmand paa Landskrone forpligtet til at tjene med 4 Glavind**), da han blev opbudt til Toget fra Varberg i Januar 1612. Det gjaldt her ikke om at forsvare det ham betroede Len imod Fjendens Angreb, saa han vel nok kunde have undgaaet den personlige Tjeneste; men der var for adeligt et Hjerte i ham og for meget af det Høisind, der skal være Studeringers rette Frugt, til at han vilde blive hjemme, naar Fædrelandet kaldte ham. Han gik altsaa selv med paa Kong Christians Vintertog.

Den 25de Januar 1612 drog Kongen fra Varberg med 4000 Mand, Ryttere og Fodfolk, mod Guldborg eller Gullberg, senere afløst af Göta Lejon ved Göteborg, for at

*) Slange, anf. St. S. 352.

**) J. H. Schlegel, Sammlung zur dänischen Geschichte, Münzkennntnisz u. s. v., Kopenhagen 1771, I, p. 52.

overrumple denne da vigtige Fæstning; men skjøndt han den 26de Januar om Morgenen tidligt fik sine Petarder anbragte, sprængtes dog ikke Porten, saa at Stormen mislykkedes med betydeligt Mennesketab. Ved Elfsborg var Kongen ikke heldigere; hans Forsøg paa at ødelægge de derværende Krigsskibe blev frugtesløst. Derimod toges Byen Ny-Lödese, som forsynedes med en Besætning, hvorefter Kongen hjemsøgte Vestergötland med Ild og Sværd, som da overalt denne Kalmarkrig førtes med et Barbari, baade af Danske og Svenske, der kun finder sin Forklaring i Tidens Raahed, skærpet ved et lidenskabeligt Nationalhad. Christian den Fjerdes og Gustav Adolfs Krigsførelse gav Tillys og Wallensteins Intet efter. Medens den unge svenske Konge ødelagde Skaane og brændte de to Smaakjøbstæder Væ og Aarhus, men blev alvorlig tugtet af Gert Rantzau den 11te Februar og selv netop kun frelste sit Liv ud af den yderste Fare, brændte Christian den Fjerde Skara og hærjede Landet vidt omkring, men havde 10 Dage efter sin Modstanders Nederlag næsten den selv samme Skjæbne som han. Hertug Johan af Østergötland trængte bag ham ind i Halland, brændte den 4de Februar Byen Varberg og leirede sig en Milsvei eller to derfra i den bjergrige Grændseegn. Dette nødte Kong Christian, der yderligere havde svækket sin Styrke ved at kaste Forstærkning ind i den norske Grændsefæstning Bahus, til at forlade Vestergötland og gaae tilbage til Varberg Slot. Havde Kongen nu fra Boraas fulgt den almindelige Landevei, var han sandsynligvis ikke stødt paa Fjenden; men han valgte den korteste Vei, der gjennem vanskelige Egne førte lige paa Slottet. Saaledes stod han Fredag Aften den 21de Februar ligeoverfor Fjenden, som med en overlegen Magt spærrede ham Veien. Vige til Siden har han maaskee

ikke engang kunnet, og at drage tilbage nu i Vinternatten, efter at Folk og Heste vare udmattede af en Marsch paa 4 store Mile i Sneen og ad slette Veie, kunde rimeligvis føre til fuldstændig Undergang; han fulgte da sit Heltemods Tilskyndelse, at bane sig Vei med Sværdet. I denne Kamp er det at Christian Barnekov indvikledes. Situationen synes at kræve, at han med Kongen allerede var kommen halvt eller helt igjennem eller udenom Fjendens Stilling, da Kongens Hest styrtede og gav den trofaste Ledsager Valget imellem at ofre sit eget Liv eller at see sin Konge dræbt eller fangen. Om hans Død har jeg Intet at føie til hvad der er sagt i det Foregaaende.

Christian Barnekov besad Meget, der maatte gjøre ham Livet kjær. Han var en rig Mand, der blandt Andet eiede de tre skønne Godser Birkholm og Tølløse i Sjælland samt Vidskøvlø i Skaane. Han levede i et saavidt vi vide lykkeligt Ægteskab med Margrete Brahe, en Datter af D. R. Raad Henrik Brahe og Fru Lene Thott. Hende havde han ægtet 1598; hun havde født ham syv Børn, af hvilke to Sønner og to eller tre Døttre overlevede Faderen. Den Ældste, Hans Barnekov, havde nys fyldt sit tolvte Aar. Den ældste Datter, Lene Barnekov, født 1604*), eiede siden Faderens Gaard Tølløse og blev gift med Tønne Friis til Hesselager i Fyen. Faderens Lig »nedsattes«, som allerede fortalt, den 26de Marts 1612 i Helsingørs Kirke, men førtes siden til Tølløse, hvor Datteren op til Kirkens søndre Side 1647 byggede et Begravelseskapel for sig og sin Slægt. Kapellet bestaaer af et øvre Rum, aabent ind imod Kirken, og et nedre, Grav-

*) Resen angiver hendes Fødselsdag til den 16de Juni 1604. Stamtavlen hos Ryge, Peder Oxes Levnet, har urigtig 1593.

kjælderens, der tidligere havde Nedgang fra Kirken, men nu fra Kirkegaarden. I det øvre Rum sees nu et prægtigt Monument over Etatsraad Frederik Gersdorf, en Svigersøn af den rige Christen Skeel, der eiede Tølløse efter Fru Lene Friis. I Kjælderens stode indtil 1851 foruden Christian Barnekovs og Datterens Kister fem andre, der tilhørte senere Eieres Slægter. 1851 blev Kapellet indrettet til Begravelsesplads for Familien Zeuthen; de ældre Slægters Kister bleve da nedgravede i Jorden under Kapellet. Det vides ikke, om der da var nogen Indskrifts-plade paa Christian Barnekovs Kiste; men over det Sted, hvor den nedgravedes, lod afdøde Baronesse Zeuthen indsætte i Kapellet's Mur en Marmorplade, hvorpaa man læser:

Herunder hviler Støvet
af
Christian Barnekov.
Han faldt i Halland Aar 1612
ved at frelse sin Konges
Christian 4 Liv.
Og hans Datter
Lene Barnekov
gift med
Tønne Friis.

Paa Christian Barnekovs Kiste laa hans Sværd; rustet som det nu er sees det befæstet vandret til Muren ovenover Mindepladen.

Men dette er ikke det eneste Mindesmærke over Manden. Paa Barnekovstenen i Nærheden af Frægnared har Hallands Fornminnes-Föreningen*) efter

*) See Foreningens Årsskrift 1868, p. 14—16.

en Beslutning ved dets Aarsmøde 1866 ladet anbringe følgende Indskrift:

Danske Krigs-Øfversten
Christian Barnekow
offrade här sitt lif
för sin Konungs räddning
den 24 Februar 1612.

Indskriften var forelagt for og godkjendt af det Kgl. svenske Witterhets-, Historie- og Antiquitets-Akademi. Saaledes er den faldne Hædersmands Daad optagen i Sverrigs Historie og hans Minde sikkert i den Egn, hvis Almue saa trofast har bevaret det. Det danske Folk paa-skjønner det ædle Brodersind, hvormed nordiske Frænder have hædret en Landsmand, der fandt Døden i Kamp mod deres Fædreland.

